

ISTORIA SINOADELOR CATOLICE DIN MOLDOVA

Pr. Fabian DOBOȘ

Riassunto: Dopo l'introduzione in cui sono presentate le cause della convocazione dei sinodi locali, lo studio tratta, cronologicamente, tutti i sinodi tenuti dai cattolici della Moldavia.

Il primo ebbe luogo a Jassy nel 1586 e volle applicare le decisioni prese dal Concilio di Trento. Anche il principe ortodosso, Pietro lo Zoppo, ha sostenuto i lavori di questo sinodo, in quanto un'altra metà sua era quella di cacciare i pastori luterani dalla Moldavia.

Nel secolo XVII° ci furono due sinodi: a Cotnari (1642) e Bacău (1663). Tutti e due ebbero come scopo la riforma della Chiesa locale, ma anche la ripresa dei rapporti stretti tra i laici e i sacerdoti della Moldavia.

L'ultimo e il più importante sinodo della Chiesa locale è stato celebrato tra il 2001 e il 2004. L'evento fu ben preparato, tutti i cattolici essendo interpellati sulla realtà religiosa e sui problemi che meritavano trattati dall'assemblea sinodale. I scopi principali di questo sinodo furono: un'analisi profonda della Chiesa locale della Moldavia; l'applicazione delle leggi universali al territorio della diocesi di Jassy; nuovi metodi nella pastorale.

Lo studio auspica una seria riforma della Chiesa Cattolica della Moldavia, come conseguenza dell'osservazione delle decisioni sinodali.

Parole chiave: Chiesa Cattolica, Romania, Moldavia, Jassy, sinodo, francescani, Bacău, Cotnari, riforma, pastorale

Introducere

Cuvântul „*synodus*” înseamnă în greacă „*drum împreună*”, adică opera unor persoane care urmăresc același scop. Celebrarea sinoadelor a apărut din două motive: dorința episcopilor de a se consulta între ei atunci când întâmpinau probleme pastorale în diecezele lor și conștiința acestora că ei constituie un singur colegiu episcopal¹.

Răspândirea creștinismului a purtat cu sine și mărirea numărului de dieceze și, implicit, de episcopi. O dată cu terminarea persecuțiilor (Edictul din Milano – 313), problemele pe care episcopii erau nevoiți să le înfrunte erau tot mai acute. Pentru rezolvarea acestora nu au fost îndeajuns sinoadele locale sau interdiecezane, ci s-a impus convocarea sinoadelor generale, care, ulterior, au fost numite concilii ecumenice. Prima adunare de acest

¹ *Lexicon. Dizionario teologico enciclopedico*, Casale Monferrato 1993, 960.

fel a avut loc în anul 325, la Niceea, la cererea împăratului Constantin cel Mare (306-337). La acest eveniment, Papa Silvestru I (314-335) a participat printr-o delegație care avea datoria să ia o atitudine severă față de cei care nu ar fi profesat că Fiul este egal cu Tatăl².

De-a lungul celor două mii de ani de existență, Biserica Catolică a celebrat 21 de concilii ecumenice, ultimul fiind cel din Vatican (1962-1965). După fiecare conciliu, episcopii reveneau în diecezele lor și încercau să introducă deciziile luate de respectivul conciliu în comunitățile lor, prin celebrarea sinoadelor locale³.

În istoria Bisericii Catolice, Conciliul din Trento (1545-1563) reprezintă o cotitură foarte importantă datorită decretelor pe care le-a aprobat. Dintre numeroasele decizii ale acestui conciliu, amintim numai câteva: decretul despre păcatul originar, decretul despre răscumpărare, decretul despre sacrameente, decretul despre sfânta Împărtășanie, decretul despre reformă etc.⁴

1. Sinodul de la Iași (1586)

Spre sfârșitul secolului al XVI-lea, în Moldova era vizitator apostolic părintele Alexandru Komulović. Acesta, dorind să instaureze ordinea în viața religioasă a catolicilor din Moldova, a ținut un sinod la Iași, în anul 1586, dorind să introducă deciziile Conciliului din Trento. Voievodul Petru Șchiopul (1574-1577, 1578-1579, 1582-1591) a pus în aplicare hotărârile acestui sinod. Cea mai importantă măsură luată la sinod a fost expulzarea pastorilor luterani din Moldova. Dacă o comunitate primea un astfel de pastor, ea trebuia să plătească o amendă de 100 de boi⁵.

2. Sinodul de la Cotnari (6 noiembrie 1642)

2.1. Cauze

Suflul nou pe care l-a dat Bisericii Conciliul din Trento a pătruns mai adânc în Moldova abia după anul 1600⁶. În această perioadă, preoții de aici au înțeles că, pentru a progresa, Misiunea trebuie să se conformeze noilor

² Conciliul din Niceea a condamnat doctrina lui Arie, care susținea că Fiul este inferior Tatălui.

³ Fabian DOBOȘ, „Sinodul de la Cotnari (6 noiembrie 1642)”, *Lumina creștinului* 155 (2002) 13.

⁴ Pentru a avea o imagine mai clară a desfășurării Conciliului din Trento și a decretelor promulgate de acesta, vezi Giuseppe ALBERIGO (ed.), *Conciliorum oecumenicorum decreta*, Bologna 1991, 657-799.

⁵ Iosif GABOR, *Parohia catolică Iași*, ms., Luizi Călugăra 1986, 22.

⁶ Vezi Gualberto SCALETTA, *La Chiesa Cattolica in Moldavia*, Roma 2001, 40. Înființarea Episcopiei de Bacău, în anul 1607, poate fi interpretată ca o consecință a Conciliului din Trento.

dispoziții date de Conciliul din Trento. În afara lipsei unui seminar, misionarii se mai confruntau cu unele dificultăți de ordin pastoral, despre care vom trata în paginile următoare.

Prezența catolicilor în Moldova la sfârșitul Evului Mediu este o realitate cunoscută publicului larg. Preoții dominicani și franciscani au purtat pe aceste meleaguri sămânța credinței începând cu secolului al XIII-lea, înființând parohii care, în timp, aveau să devină adevărate centre misionare. Unul dintre acestea a fost Cotnariul, sat

așezat într-o vale, între dealuri, deasupra unui lac în care se află diferite soiuri de pești. Aici sunt foarte multe vii, pentru că pământul acesta dă cele mai bune vinuri din toată țara. Au vii aici și domnul și boierii. În vremea culesului aproape toată țara se adună aici, fie pentru cules, fie pentru a cumpăra vin⁷.

Prima mențiune documentară a catolicilor din Cotnari se găsește în *Efemeridele Cibinului*, unde se afirmă că, în anul 1420, husiții, alungați din Ungaria și Boemia de regele Sigismund (1387-1437), au trecut Carpații Răsăriteni, stabilindu-se la Baia și Cotnari⁸.

Raportul pe care misionarul franciscan Paul Bonici l-a trimis superiorilor săi de la Roma în anul 1632 ne informează că Ștefan cel Mare a construit pentru catolicii din Cotnari o biserică închinată „*Preasfintei Marii din luna august și este numită Sfânta Maria Mare*”⁹. Data înființării Parohiei Cotnari nu se cunoaște, însă din documentele pe care le avem rezultă că aceasta exista încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea¹⁰. Episcopul Bernardin Quirini, după vizita pe care a făcut-o Misiunii din Moldova, în anul 1599, a trimis Papei Clement al VIII-lea (1592-1605) un raport în care face o prezentare vastă a situației catolicilor din Moldova. Documentul ne informează că la Cotnari trăiau, la acea dată, 198 de familii catolice, cu 1.083 de credincioși¹¹. Datorită numărului mare al catolicilor din Cotnari, domnul Moldovei, Gaspar Grațiani (1619-1620), ar fi dorit ca papa să înființeze o episcopie în această localitate¹². Până la jumătatea secolului al XVII-lea, Cotnariul a reprezentat un adevărat nucleu pentru Misiune, catolicii din

⁷ Gh. VINULESCU, „Pietro Diodato e la sua relazione”, în *Diplomatarium italicum*, IV, Roma 1939, 114.

⁸ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, Bacău 1996, 78.

⁹ *Călători străini despre Țările Române*, V, București 1973, 25.

¹⁰ V.A. URECHIA, *Codex Bandinus*, București 1985, CXXVII.

¹¹ Aceste cifre par exagerate. Însă, dacă ținem cont de faptul că localitatea Cotnari era a treia din Moldova (după Suceava și Bacău), informația episcopului Bernardin Quirini devine credibilă (cf. Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 79).

¹² Această dorință reiese din *Instrucțiunile* pe care domnul Moldovei le-a dat la 12 decembrie 1620 nunțiuului de Polonia, Diotallevi (A. MESROBEANU, „Nuovi contributi sul voivoda Gaspare Graziani e la sua guerra turco-polacca del 1621”, în *Diplomatarium italicum*, III, Roma 1939, 147-148).

această localitate fiind prezenți în toate relatările despre situația catolicilor din Moldova¹³. Fiind o comunitate numeroasă, Parohia Cotnari a avut parte și de unele dificultăți pastorale pe care misionarii au încercat să le rezolve prin diferite metode.

Cauzele care l-au determinat pe părintele Bassetti să-i convoace pe toți slujitorii altarului din Moldova la sinod sunt reprezentate de ignoranța religioasă a credincioșilor și de unele abuzuri care se verificau atât în rândul clericilor, cât și în cel al laicilor: existau preoți care cereau taxe prea mari pentru Botez; unii preoți nu administrau sfântul Maslu bolnavilor motivând că în Moldova nu este acest obicei; alți preoți nu voiau să dea pocăință penitenților, deoarece considerau că penitentul trebuie să-și aleagă singur pedeapsa; unii preoți susțineau că sfânta Împărtășanie trebuie primită obligatoriu sub ambele specii; deseori se întâmpla ca la Botez să fie admiși nași ortodocși care transmiteau finilor propriile convingeri religioase etc.¹⁴

Din cauza faptului că în Moldova s-au introdus multe abuzuri datorate lipsei unui păstor onest, sus-numitul părinte vicar, Bassetti, a convocat o congregație sinodală, în care au luat cuvântul preoți și laici. Aceștia s-au unit pentru ca împreună să anihileze abuzurile și greșelile. De asemenea, cu ocazia Sinodului de la Cotnari, s-a introdus ritul roman, fiind acceptat de toți¹⁵.

Sinodul de la Cotnari se înscrie în seria evenimentelor religioase ignorate de istorici. Acest lucru se datorează și faptului că în aceeași perioadă a avut loc la Iași un Sinod ortodox¹⁶, care a fost convocat pentru a condamna cele 18 teze calviniste pe care patriarhul de Constantinopol, Ciril Lucaris¹⁷, le publicase în 1629¹⁸. Deja la 8 septembrie 1640, un sinod local, condus de mitropolitul Kievului, a aprobat o „*confessio orthodoxae fidei*”, care conținea idei opuse profesiunii făcute de patriarhul Lucaris cu unsprezece ani înainte¹⁹. Fiind prieten bun al domnului Moldovei, Vasile Lupu²⁰, mitropolitul

¹³ Iosif GABOR, *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*, 79.

¹⁴ Iosif GABOR, *Ierarhia catolică a Moldovei*, II., Nisiporești, 1970, ms., 85.

¹⁵ ARHIVA „DE PROPAGANDA FIDE”, fond *Moldavia*, vol. 1, f. 143.

¹⁶ Cf. Nicolae IORGA, *Istoria Bisericii românești*, I, București 1928, 327.

¹⁷ Acesta a fost de cinci ori patriarh de Constantinopol, fiind condamnat la Sinodul care a avut loc în același oraș la data de 25 septembrie 1638, condus de succesorul său Ciril Cotnari, pentru profesiunea de credință infectată de calvinism, publicată în anul 1629 (Bonaventura MORARIU, *La Missione dei Frati Minori Conventuali in Moldavia e Valacchia nel suo primo periodo, 1623-1650*, Roma 1962, 44).

¹⁸ Iosif GABOR, *Ierarhia catolică a Moldovei*, II, ms., 83.

¹⁹ Bonaventura MORARIU, *La Missione dei Frati Minori Conventuali in Moldavia e Valacchia nel suo primo periodo, 1623-1650*, 45.

²⁰ Domnul Moldovei se arăta foarte interesat de unele argumente teologice în discuție la acea dată: purgatorul, purcederea Duhului Sfânt, indulgențele papale etc. (D. GĂZDARU, „Un catehism românesc din 1640-1641, scris pentru catolicii din Moldova de misionarul Bartolomeu Bassetti”, în *Omagiul profesorului D. Găzdaru. Miscellanea din studiile sale inedite sau rare*, I, Freiburg 1974, 9)

de Kiev, Petru Movilă, a cerut acestuia permisiunea de a convoca un Sinod la Iași pentru a corecta greșelile introduse în teologia ortodoxă de patriarhul Ciril Lucaris. Acest eveniment a durat aproape două luni (septembrie-octombrie 1642)²¹.

1.2. Desfășurarea

Părintele franciscan conventual Bartolomeu Bassetti, vicarul general al arhiepiscopului de Sofia, Petru Deodat (Bogdan) Bacsič, vizitând parohiile Misiunii în anul 1642, șia dat seama că toate comunitățile catolice se confruntau cu anumite probleme care, în concepția sa, nu puteau fi soluționate decât printr-un sinod la care să participe toți preoții de pe teritoriul Moldovei.

Bartolomeu Bassetti s-a născut în localitatea Piano Castegnaio (Toscana)²², probabil spre sfârșitul secolului al XVI-lea. Simțind dorința de a-și dedica viața celorlalți, a intrat în rândul franciscanilor conventuali²³. La cererea domnului Moldovei, Vasile Lupu (1634-1653), Congregația *De Propaganda Fide* l-a desemnat, în 1639, pe părintele Bassetti pentru Misiunea Franciscană din Moldova, unde a sosit la începutul anului 1640, fiind însoțit de misionarii Simon Apolloni de Veglia și Benedict Remondi²⁴.

Numai după un an, la 15 februarie 1641, părintele Bassetti a trimis superiorilor săi de la Roma o scrisoare prin care îi informa despre intenția de a tipări „*un catehism în limba valahă, la tipograful care venise chiar atunci în Iași pentru a tipări, între alte cărți, un Evangheliar*”²⁵ în această limbă valahă²⁶. Tipărirea unui catehism în limba țării de către un misionar abia venit în Moldova reprezintă un fenomen miraculos. Acest eveniment confirmă ipoteza că misionarii italieni, înainte de a veni în Moldova, învățau limba moldovenească în centrele speciale pe care Ordinul Franciscan le-a deschis în diferite orașe din Italia, imediat după înființarea Congregației *De Propaganda Fide*. La sfârșitul vizitei pe care a făcut-o în Moldova, arhiepiscopul de Sofia, Petru Deodat (Bogdan) Bacsič, l-a numit, la 3 octombrie 1641, pe părintele Bassetti vicar general pentru Moldova. Pentru a acționa în această calitate, acesta a primit și permisiunea lui Vasile Lupu.

²¹ Iosif GABOR, *Ierarhia catolică a Moldovei*, II, ms., 83.

²² Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog*, Iași 2001, 175.

²³ Alte surse susțin că Bassetti nu a fost conventual, ci observant. Vezi *Călători străini despre Țările Române*, V, 175.

²⁴ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog*, 175.

²⁵ Este vorba despre *Cazania mitropolitului Varlaam* sau *Carte românească de învățătură*, care a fost tipărită la Mănăstirea „Trei Ierarhi” din Iași, în anul 1643.

²⁶ D. GĂZDARU, *Un catehism românesc din 1640-1641...*, I, 7.

După un an, la 6 noiembrie 1642, noul vicar general i-a convocat pe toți preoții din Moldova la Cotnari, pentru celebrarea unui sinod²⁷ ce trebuia să rezolve unele probleme religioase care se verificau în comunitățile catolice din Misiune. Cu această ocazie a fost întocmit un document special (*Speculum ordinis*), pe care părintele Bassetti l-a prezentat, în 1643, superiorilor săi de la Congregația *De Propaganda Fide* din Roma. În 1644 și-a început călătoria de întoarcere în Moldova, dar se pare că a murit în Polonia²⁸.

Pentru ca lucrările Sinodului de la Cotnari să se desfășoare în armonie cu legile civile, părintele Bassetti, ajutat de medicul lui Vasile Lupu, Ioan Andrei Scocardi, a primit permisiunea domnului Moldovei²⁹.

Protagonistul Sinodului de la Cotnari a fost părintele Bartolomeu Bassetti³⁰, care, în urma vizitei pe care a făcut-o Misiunii din Moldova în 1642, scria la 3 octombrie același an³¹ Congregației *De Propaganda Fide* că, pentru a elimina unele neajunsuri spirituale existente în comunitățile catolice, a hotărât convocarea unui sinod în ziua de 6 noiembrie 1642, eveniment la care erau obligați să participe toți preoții care slujeau pe teritoriul Diezezei de Bacău³².

În ziua stabilită, s-au adunat la Cotnari³³ trei călugări misionari și alți șase sau șapte preoți diecezani care lucrau în Moldova. Deciziile luate la acest sinod au fost adunate într-o vastă lucrare numită *Speculum ordinis*. Documentul cuprindea versiunea românească a întrebărilor de la Botez, a rugăciunii „Tatăl nostru”, a Crezului și a unor formule de binecuvântare folosite în Moldova³⁴, precum și unele doleanțe ale preoților de aici: permisiunea de a deschide la Iași un seminar; diferite facilități și facultăți pentru preoții care slujeau în Moldova, trimiterea unor manuale de teologie

²⁷ Ideea convocării unui sinod catolic i-a venit părintelui Bassetti în urma participării la ședințele Sinodului ortodox, la care a luat parte cu mare interes (cf. D. GĂZDARU, *Un catehism românesc din 1640-1641...*, I, 9).

²⁸ Iosif GĂBOR – Iosif SIMON, *Necrolog*, 176.

²⁹ D. GĂZDARU, „Documente”, în *Omagiu profesorului D. Găzdaru. Miscellanea din studiile sale inedite sau rare*, I, 56-57.

³⁰ Acesta a fost unul dintre cei mai importanți conducători ai Misiunii din Moldova, fiind preocupat de promovarea spiritului tridentin (Anton DESPINESCU, „Preocupări sinodale în sec. al XVII-lea la Episcopia Bacăului”, în *Buletin istoric* 2 (2001) 115).

³¹ La sfârșitul acestei scrisori, Bartolomeu Bassetti s-a semnat astfel: „*Viceprefect al celor două Valahii, vicar general în cele spirituale în Moldova, frate minor conventual, doctor în teologie*”.

³² Fabian DOBOȘ, „Sinodul de la Cotnari (6 noiembrie 1642)”, 13.

³³ A fost aleasă această localitate întrucât era locul cel mai comod și central din Episcopia de Bacău (Bonaventura MORARIU, Bonaventura MORARIU, *La Missione dei Frati Minori Conventuali in Moldavia e Valacchia nel suo primo periodo, 1623-1650*, 47).

³⁴ Fabian DOBOȘ, „Sinodul de la Cotnari (6 noiembrie 1642)”, 13.

dogmatică, morală, precum și a celor mai importante colecții de canoane ale conciliilor ecumenice pentru pregătirea viitorilor clerici etc.³⁵

În perioada 16 ianuarie – 12 aprilie 1643, părintele Bassetti vizitează din nou Misiunea din Moldova, care cuprindea la acea vreme 27 de centre de catolici. Din raportul pe care vicarul general l-a trimis Congregației *De Propaganda Fide* aflăm că în Moldova trăiau 1.050 de familii catolice cu 5.000 de suflete, păstorite de 10 preoți (patru călugări misionari și șase de mir). În fiecare comunitate exista câte un dascăl³⁶.

1.3. Consecințe

După vizita amintită mai sus, însărcinat de participanții la sinod, părințele Bassetti s-a îndreptat spre Roma pentru a prezenta superiorilor săi hotărârile luate de preoți la Cotnari și adevărata situație a Misiunii din Moldova. Călătoria a început-o în iunie 1643, după ce a primit o scrisoare de recomandare din partea lui Vasile Lupu și a medicului său, catolicul Ioan Andrei Scocardi³⁷.

Ajuns la Roma, părintele Bassetti a încredințat lucrarea întocmită cu ocazia sinodului (*Speculum ordinis*) secretarului Congregației *De Propaganda Fide*, Mons. Francisc Ingoli³⁸, cu rugămintea de a fi analizată, revizuită și apoi tipărită, lucru care nu s-a realizat niciodată³⁹. În decembrie 1643, cancelaria congregației romane a întocmit următorul referat în vederea ședinței din 19 ianuarie 1644:

1. Prin mijlocirea cardinalilor Congregației *De Propaganda Fide*, preoții din Moldova îl roagă pe papa să se ocupe de soarta lor, să-i scoată din mizerie, pentru ca ei să se poată îngriji mai bine de slujirea lui Dumnezeu și a sufletelor, având în vedere că nu sunt decât patru parohii în care să poată locui un preot, și anume: Cotnari, Bacău, Baia și Huși. Mai cer ca pentru progresul Bisericii lor să li se trimită sfânta Biblie, manualul lui Layman și canoanele Conciliului din Trento.

2. În plus, preoții cer să nu fie lăsați fără păstor, deoarece nici episcopul, nici prefectul apostolic nu locuiesc în Moldova. De aceea, ei roagă să li se dea un episcop care să-i promoveze la ordinul sacru pe cei din provincie, fără a fi nevoiți să schimbe patria pentru a ajunge preoți.

3. Neavând posibilitatea de a-i face pe tineri să studieze, cer bani pentru înființarea unei școli și pentru a-i plăti pe învățători. Ei doresc foarte mult să

³⁵ Iosif GABOR, *Ierarhia catolică a Moldovei*, vol. II, ms., p. 86.

³⁶ Iosif GABOR – Iosif SIMON, *Necrolog*, 176.

³⁷ Bonaventura MORARIU, *La Missione dei Frati Minori Conventuali in Moldavia e Valacchia nel suo primo periodo, 1623-1650*, 47.

³⁸ Arhiva Congregației *De Propaganda Fide*, fond *Moldavia*, vol. 1, f. 143.

³⁹ Cf. Anton DESPINESCU, „Preocupări sinodale în sec. al XVII-lea la Episcopia Bacăului”, 115.

realizeze acest lucru, deoarece nu există un mijloc mai eficient pentru a răspândi credința decât educația în diferite domenii, după cum se poate vedea din experiența Germaniei și Ungariei, care sau convertit la școlile și operele părinților iezuiți.

4. Întrucât există multe sate în care preoții nu pot ajunge, în schimb sunt dascăli care se ocupă de credincioși, iar în aceste sate se întâmplă des ca pruncii să nu fie botezați decât după trei ani, preoții cer ca laicii să poată boteza nu doar în caz de moarte, ci mereu, pentru a nu-i lăsa pe oameni să trăiască precum animalele.

5. Deoarece zilnic se întâlnesc cazuri în care fetele bătrâne sunt răpite și necinstite pe motiv că se vor căsători, preoții cer ca uneori, cu acordul lor, să poată asista la căsătorie și laicii.

6. Există obiceiul ca, de exemplu, dacă soția nu-și mai iubește bărbatul, acesta pleacă la ortodocși sau se botează din nou și își ia altă soție, chiar dacă prima trăiește. Acest lucru este împotriva dreptului divin. Bărbații astfel își reneagă credința, neputând trăi fără femeie, și de aceea apelează la preoți.

7. Cer facultatea de a putea dezlega de orice caz rezervat episcopului și Sfântului Scaun, astfel încât să nu mai existe diferență între un caz rezervat și unul obișnuit. Dacă nu, oamenii se spovedesc la alți preoți. În plus, cer ca misiunii să folosească vechiul calendar și să celebreze mai multe Liturghii fără a purifica.

8. În sfârșit, sinodul a decis ca fiecare paroh și călugăr să celebreze două sfinte Liturghii pentru Papa Urban al VIII-lea, două pentru Congregația *De Propaganda Fide*, două pentru domnul Vasile Lupu, stăpânul acelei țări, una pentru soția sa, una pentru fiii săi, una pentru sinod și una pentru toți catolicii din Moldova, una pentru toată Moldova și una pentru binefăcători⁴⁰.

În ședința din 19 ianuarie 1644, Congregația *De Propaganda Fide* a analizat referatul reprodus mai sus și a decis ca preoții din Moldova să primească patru Biblii, patru volume *Actele Conciliului Tridentin* și patru manuale despre cazuri de conștiință, opera lui Layman. Referitor la toate celelalte probleme, ele au fost încredințate noului conducător al Misiunii din Moldova, Marcu Bandini, numit la 16 noiembrie 1643 arhiepiscop de Marcianopoli și administrator apostolic al Diecezei de Bacău. Deși cancelaria congregației romane a alcătuit referatul pe baza lucrării *Speculum ordinis*, în răspunsul din 19 ianuarie 1644 nu se amintește nimic despre acest document⁴¹, care nu a fost încă identificat în Arhiva Congregației *De Propaganda Fide* sau într-o altă arhivă din Cetatea Eternă.

Efectele Sinodului de la Cotnari nu au fost prea îmbucurătoare pentru catolicii din Moldova. Primirea câtorva manuale nu a reprezentat nici pe

⁴⁰ D. GĂZDARU, „Documente”, 60-61.

⁴¹ Bonaventura MORARIU, *La Missione dei Frati Minori Conventuali in Moldavia e Valacchia nel suo primo periodo, 1623-1650*, 48.

departe rezolvarea problemelor cu care Biserica din Moldova trebuia să se confrunte. Așteptările preoților care au întocmit *Speculum ordinis* nu au fost împlinite decât simbolic, întrucât arhiepiscopul Bandini, care primise sarcina să rezolve toate problemele discutate la sinod, nu a reușit să colaboreze în totalitate nici cu laicii, nici cu misionarii⁴². Catolicii din Dieceza de Bacău au încercat să se alinieze normelor pe care Biserica Catolică le-a dat cu aproape o sută de ani înainte, la Conciliul din Trento. Din nefericire, condițiile vitrege care existau în secolul al XVII-lea nu au permis decât o apropiere spirituală a catolicilor din Moldova de cei din Occident.

3. Sinodul de la Bacău (27 aprilie – 1 mai 1663)

La cererea regelui Poloniei, Ioan Cazimir (1648-1668), părintele franciscan observant Ștefan Atanasiu Rudzinski a fost numit, la 31 iulie 1662, de către Papa Alexandru al VII-lea (1655-1667) episcop de Bacău; consacrarea episcopală a avut loc la Roma, la 12 august 1662⁴³. Având recomandarea regelui Poloniei, noul episcop de Bacău, sosit în Moldova în luna ianuarie a anului 1663, face vizita protocolară la domnul țării, Eustratie Dabija (1661-1665). Catolicii din Moldova se aflau, în acea perioadă, într-o situație foarte grea. Acest lucru rezultă și din relatarea pe care episcopul Rudzinski o face din Bacău, după ce a vizitat comunitățile din dieceza sa. În Moldova, episcopul a găsit 25 de localități în care catolicii trăiau într-o „*stare mizerabilă și deplorabilă*”. Într-adevăr, întâlnește doar trei misionari: un iezuit la Iași, un altul la Cotnari și un conventual la Baia⁴⁴.

Reîntors în orașul Bacău, episcopul Rudzinski convoacă clerul pentru ziua de 27 aprilie 1663, la reședința sa, pentru a ține un sinod⁴⁵. Împreună cu cei doi preoți veniți cu dânsul și cu alți doi sosiți la Bacău, celebrează sfânta Liturghie în catedrala episcopală, închinată *Ridicării la cer a Preasfintei Fecioare Maria*, invocând pe Duhul Sfânt. Cu această ocazie, îi repartizează pe cei patru preoți la patru parohii. După aceea, îi convoacă pentru ziua de 29 aprilie la o altă adunare sinodală, în care discută starea grea în care se afla dieceza. Lucrările sunt cuprinse în *constitutiones synodales*,

⁴² Anton DESPINESCU, „Preocupări sinodale în sec. al XVII-lea la Episcopia Bacăului”, 116.

⁴³ *Revista Catolică* 4 (1914) 361-362; cf. Anton COȘA, *Catolicii din Moldova în izvoarele Sfântului Scaun (Secolele XVII-XVIII)*, Iași 2007, 79. Din cauza faptului că înaintașii acestui episcop au neglijat șederea în Moldova, episcopul Rudzinski a trebuit să depună jurământul formulat de același papă, Alexandru al VII-lea, de a locui la reședința sa din Moldova (ARHIVA „DE PROPAGANDA FIDE”, fond *Moldavia*, vol. 2, ff. 122-126).

⁴⁴ Cf. Anton DESPINESCU, „Preocupări sinodale în sec. al XVII-lea la Episcopia Bacăului”, 116.

⁴⁵ Se pare că misionarii din Moldova ar fi ținut un alt sinod, în anul 1659, la Trotuș (cf. Romul CÂNDEA, *Catolicismul în Moldova în secolul al XVII-lea*, Sibiu 1917, 23).

unde se găsesc dispozițiile date de episcop în vederea remedierii stării precare a Diecezei de Bacău⁴⁶.

Prima constituție se referă la bunurile bisericești uzurpate de laici. Abuzul avea loc din cauza faptului că preotul lipsea din majoritatea comunităților catolice. Astfel, unii laici, care se considerau drept administratori, dădeau produsele terenurilor bisericești preoților care veneau să slujească, asemenea unor mercenari.

A doua prevede ca bunurile bisericești mai înainte uzurpate să rămână administrate de laici, întrucât mulți clerici nu se pricep, nu au timp și nici nu se cuvine să se ocupe cu lucrarea lor.

A treia se referă la abuzul de a dispensa de abținerea de la munca servilă în zilele de duminică și sărbătoare de poruncă. Sunt amenințați cu pedeapsa gravă a excomunicării preoții care ar acorda în viitor astfel de dispense.

A patra se referă la amenda pecuniară sau în natură pentru păcate grave de desfrâu, spre scandalul multora și îndeosebi al necatolicilor. Preoții sunt îndemnați să procedeze cu mijloace oneste la aducerea celor vinovați pe calea cea bună.

A cincea se referă la vânzarea de băutură de către preoți. Parohiile care au vii pot să-și vândă vinul în mod onest, în butoaie, chiar și la pahar, dar nu în cadrul parohiei, ci în alte locuri, și de către laici.

A șasea se referă la dijme. În lipsa gravă de misionari, enoriașii erau scutiți să contribuie la susținerea clerului. Preoții sunt îndemnați să nu forțeze nota, ci să le explice credincioșilor datoria de a veni în ajutorul acestora care îi asistă duhovnicește.

A șaptea se referă la fundații, testamente abuzive *ad personam*, patronate de unii misionari în folosul lor propriu sau al ordinului, și nu al Bisericii locale. Sunt interzise astfel de acțiuni fără aprobarea scrisă a episcopului sau a vicarului său.

A opta se referă la *celebret*-ul preoților musafiri. Preoții locali trebuiau să verifice cu strictețe pe orice preot musafir care își oferă serviciile religioase. Sacramentele trebuiau celebrate numai în biserică, cu aprobarea episcopului sau a parohului.

A noua privește recursul la puterea locală, împotriva autorității bisericești. E vorba despre o gravă abatere pe care a constatat-o însuși episcopul Rudzinski, citat de trei ori de către misionarul Gabriel Thomasini în fața tribunalului civil, pentru a fi evacuat din reședința sa din Bacău, revendicată de reclamant. Episcopul le aduce la cunoștință legislația în vigoare și obligația de a recurge la forul bisericesc ierarhic competent, nunțiul apostolic

⁴⁶ Anton COȘA, *Catolicii din Moldova în izvoarele Sfântului Scaun (Secolele XVII-XVIII)*, 79-80; cf. Anton DESPINESCU, „Preocupări sinodale în sec. al XVII-lea la Episcopia Bacăului”, 116.

din Polonia, întrucât Episcopia de Bacău era sufragană Arhiepiscopiei din Lwow (Lemberg).

A zecea constituție se referă la abuzurile unor misionari cu privire la bunurile de inventar ale bisericilor și a unor venituri pe care și le însușeau pe nedrept, dând scandal enoriașilor. Diecii și sacristanii sunt îndemnați să vegheze la păstrarea obiectelor de inventar, proprietatea fiecărei biserici.

Aceste zece constituții au fost recitite celor prezenți, care au răspuns *placet*, ele urmând a fi înaintate Sfântului Scaun spre aprobare.

În a treia (ultima) sesiune a acestui mic sinod, ținută în ziua de 30 aprilie 1663, în prezența mai multor enoriași, au fost judecate unele reclamații grave, prejudicii ale unor misionari, iezuiți și conventuali, vizând îndeosebi comunitățile catolice din Iași și Cotnari. Istoria celor judecate acoperă șase pagini în raportul întocmit în acest sinod și înaintat Scaunului Apostolic.

Redăm finalul acestui raport în limba latină, în care a fost scris, citit și iscălit:

Quae omnia a nobis acta audita et fideliter per nostrum notarium annotata, sigillo nostro obsignata, cum manus nostrae et omnium praesentium presbyterorum et parochorum existentium subscriptione, pedibus sanctissimmi domini nostri ac vestris eminentissimis dominationibus approbanda subijcimus.

Datum Baccouiae, 7 Maji, anno Domini 1663.

Haec omnia sunt peracta in nostra congregatione synodali et fideliter audita, relataque sanctissimo domino et Sacra Congregationi de Propaganda Fide.

Ita est; Stephanus Athanasius
episcopus Baccouiensis m.p.

Ita est; fateor ego pater Michael Rabsconyi
parochus Szaboianensis, presens fui.

Ita est; fateor ego Andreas Rzeczkowski
parochus Baiensis m.p.

Ita est, fateor ego Johannes Battista Berkucze
parochus Kutnariensis m.p.

Ita est; fui praesens ego pater Johannes Zlatany
parochus Hussensis m.p.

Ita omnia fideliter audivi et annotavi, extradeditque testor: Fr. P. Chrysostomus Suchorzewski, Ordinis Minorum Observantiae, illustrissimi et reverendissimi domini loci ordinarii confessarius et pro tunc notarius juratus⁴⁷.

⁴⁷ Trad.: „Toate acestea alcătuite de noi, auzite și adnotate fidel de către notarul nostru, prevăzute cu sigiliul nostru, iscălite de mâna noastră, a tuturor preoților și a parohilor existenți, le supunem spre aprobare Preasfințitului nostru stăpân și Eminențelor Voastre cardinalilor.

Din Bacău, la 7 mai, în anul Domnului 1663.

Acestea toate s-au săvârșit în adunarea noastră sinodală, ascultate cu fidelitate și relateate stăpânului nostru (papa) și sfintei Congregații *De Propaganda Fide*.

(Urmează iscăliturile episcopului și ale preoților)

La raportul episcopului Rudzinski, Congregația *De Propaganda Fide* a răspuns pe 6 decembrie 1663, apreciind eforturile sale pentru o mai bună organizare a Diecezei de Bacău. Totuși, în viața religioasă cotidiană a catolicilor din Moldova nu au avut loc schimbări esențiale, poate și din cauza condițiilor politice și economice dificile existente în Moldova la acea vreme⁴⁸.

4. Sinodul diecezan de la Iași (2001-2004)

4.1. Cauzele și pregătirea sinodului

O dată cu evenimentele din anul 1989, Biserica locală de Iași a luat un puternic avânt, catolicii din Moldova exprimându-și cu mare deschidere și disponibilitate credința lor. La începutul celui de-al treilea mileniu, știința și tehnica au ajuns la standarde foarte înalte. De asemenea, posibilitatea de a pleca în străinătate, pentru muncă, pelerinaje sau vacanță, a schimbat destul de mult atitudinea catolicului de rând față de regulile și tradițiile Diecezei de Iași. De aceea, se impunea celebrarea unui sinod care să reglementeze viața religioasă a catolicilor din Moldova.

Așadar, Sinodul de la Iași a trebuit:

- să analizeze viața și realitatea unei Biserici locale;
- să adapteze legile și normele universale la dieceză;
- să indice metode de adoptat în activitatea pastorală;
- să înlăture dificultățile inerente apostolatului și conducerii;
- să stimuleze opere și inițiative cu caracter general;
- să corecteze erorile cu privire la credință și morală.

Așa este; Ștefan Atanasiu Rudzinski,
episcop de Bacău m.p.

Așa este; mărturisesc eu, părintele Mihai Rabsconyi
paroh de Săbăoani, am fost prezent.

Așa este; mărturisesc eu, Andrei Rzeczkowski,
paroh de Baia, m.p.

Așa este; mărturisesc eu, IoanBotezătorul Bărcuță
paroh de Cotnari m.p.

Așa este; am fost prezent eu, părintele Ioan Zlatany
paroh de Huși m.p.

Așa am auzit și notat fidel și dau mărturie că le-am dat mai departe; fr. P. Chrysostomus Suchorzewski din Ordinul Minorilor Observanți, confesor al prea ilustrului și prea cucernicului episcopului rezidențial, în această ocazie notar jurat”.

Acest raport a fost trimis de către episcopul Rudzinski Papei Alexandru al VII-lea (Anton COȘA, *Catolicii din Moldova în izvoarele Sfântului Scaun (Secolele XVII-XVIII)*, 79). Primul care a publicat acest raport este istoricul Romul Căndea, în lucrarea *Catolicismul în Moldova în secolul al XVII-lea*, 55-62 (*Anexa IV*). Originalul acestui document se afla, în anul 1927, în Arhivele Statului din Viena (cf. Emil DUMEA, *Istoria Bisericii Catolice din Moldova*, 127, nota 82).

⁴⁸ Cf. Anton COȘA, *Catolicii din Moldova în izvoarele Sfântului Scaun (Secolele XVII-XVIII)*, 80-81.

Au fost invitați să participe la sinod atât specialiști în probleme de teologie, cât și alți membri ai comunității diecezane:

- membri de drept (vicarii episcopali, consiliul prezbiteral, rectorul seminarului);
- membri aleși din comunitățile parohiale (în lipsa consiliului pastoral diecezan și cel parohial, la propunerea parohului și convocarea din partea episcopului);
- membri la libera alegere a episcopului;
- observatori ai altor comunități necatolice.

Pașii care au pregătit deschiderea sinodului au fost:

- 30 octombrie 2000: episcopul de Iași, Mons. Petru Gherghel, în cadrul consiliului prezbiteral, a adus în discuție perspectiva de a organiza un sinod diecezan;
- 5 ianuarie 2001: încheierea jubileului și anunțarea începerii pregătirilor pentru celebrarea sinodului diecezan;
- 1 mai 2001: înființarea și numirea Comisiei Pregătitoare, faza antepregătitoare;
- 5 mai 2001: Comisia Pregătitoare a stabilit chestionarul (cu patru întrebări) care a fost trimis tuturor preoților și institutelor de viață consacrată;
- 22 octombrie 2001: Comisia de Pregătire a Sinodului Diecezan a prezentat *Raportul asupra răspunsurilor date de preoții și institutele de viață consacrată din Dieceza de Iași cu privire la celebrarea Sinodului*. În aceeași ședință, s-a luat în discuție cum se elaborează *lineamenta* și a fost prezentată o schemă teologică: *Duc in altum: Biserica, noul popor al lui Dumnezeu, este trimisă în misiune la oamenii de astăzi*. Aceasta va folosi la redactarea catehezelor ce vor constitui pregătirea pentru înțelegerea rolului sinodului din partea credincioșilor Diecezei de Iași și angajarea lor la lucrările sinodale.
- 8 decembrie 2001: deschiderea solemnă a Sinodului diecezan și stabilirea structurilor necesare pentru acest eveniment istoric⁴⁹.

Datorită perspectivelor deschise de Conciliul al II-lea din Vatican (1962-1965), au fost înființate comisiile sinodale parohiale, care au analizat fiecare punct din ordinea de zi a sinodului (prezența laicilor în Biserică și societate, locul persoanelor consacrate în viața Diecezei, problema căsătoriei și familiei în contextul actual etc.).

⁴⁹ www.ercis.ro [accesat la 1.10.2013].

4.2. Desfășurarea sinodului

La 28 octombrie 2002, au fost analizate răspunsurile la catehezele ce s-au ținut în parohii și s-a fixat schema teologico-pastorală *Lineamenta*, formată din 17 teme; pentru fiecare temă a fost numită o comisie în vederea elaborării textului; la aceeași dată, s-a cerut preoților parohi să formeze comisii sinodale parohiale, care aveau datoria de a analiza temele din *Lineamenta*.

A urmat promulgarea, prin decret episcopal, la 28 decembrie 2002, a schemei teologico-pastorale, cuprinzând 17 teme, și, în același timp, au fost confirmate comisiile sinodale parohiale. Numărul membrilor care au intrat în componența comisiilor sinodale parohiale a fost de 3.920, fiind reprezentate toate categoriile de credincioși: preoți, persoane consacrate și credincioși laici, aleși din cadrul parohiilor.

De-a lungul anului 2003, s-au întrunit comisiile sinodale parohiale, în cadrul cărora au fost discutate aspectele pastorale legate de temele prezentate în *Lineamenta*, sugestiile și propunerile adunate fiind trimise la secretariatul Sinodului.

După încheierea dezbaterilor din comisiile sinodale parohiale, s-au stabilit cateheze cu caracter recapitulativ în toate parohiile, cu scopul de a ține viu spiritul specific acestui eveniment bisericesc. De asemenea, s-a prezentat proiectul de *Regulament pentru adunarea sinodală*, schița schemei de lucru *Instrumentum laboris*, precum și proiectul de desfășurare a sesiunilor sinodale.

La 5 octombrie 2004, s-a întrunit Comisia de pregătire a Sinodului: s-a prezentat forma finală a *Regulamentului adunării sinodale*, schema în forma finală a documentului *Instrumentum laboris*, s-a stabilit constituirea adunării sinodale, în conformitate cu normele de drept și *Regulamentul* aprobat, au fost numite organismele sinodale (moderatorii, relatorii, comisia juridică, secretariatul, comisiile de specialitate), s-a stabilit agenda de desfășurare a Sinodului pentru patru sesiuni plenare, în luna noiembrie și la începutul lunii decembrie. La 7 octombrie 2004, episcopul de Iași, Mons. Petru Gherghel, a publicat *Decretul de convocare a adunării sinodale* pentru 9 noiembrie; tot la această dată au fost numite, prin decret episcopal, toate organismele Sinodului diecezan.

Cea mai importantă etapă a sinodului a constituit-o celebrarea sa, la datele stabilite, prin participarea întregii adunări sinodale, formată din 316 membri, având următoarea configurație: 198 de preoți (parohi și vicari), 16 persoane consacrate (călugări și călugărițe) și 102 laici. La fiecare adunare sinodală au fost invitați numeroși preoți și laici care își desfășurau activitatea în diferite sectoare pastorale, pentru a împărtăși din experiența lor.

Fiecare sesiune plenară a fost deschisă cu celebrarea solemnă a sfintei Liturghii în catedrala din Iași.

La 8 decembrie 2004, s-a celebrat solemn, în catedrala din Iași, încheierea primului Sinod al Diecezei de Iași. La această celebrare i-a fost prezentată episcopului, spre analiză și discernământ, *Cartea sinodului*, care cuprindea sugestiile și propunerile membrilor sinodali, rod al tuturor dezbaterilor din etapa de pregătire, precum și din etapa de celebrare a Sinodului, pentru ca, în calitatea sa de păstor al Bisericii locale, să dispună redactarea documentului oficial, care va fi normă și punct de referință pentru întreaga activitate pastorală în cadrul Diecezei de Iași. În acest scop, a fost numită o comisie, cu misiunea de a studia toate propunerile și sugestiile de la Sinodul diecezan în vederea redactării *Cărții sinodale*⁵⁰.

Sinodul diecezan de la Iași este ghidul fiecărui catolic din Moldova. În documentele acestui sinod local se poate găsi cheia de lectură a Conciliului al II-lea din Vatican, care a trasat liniile generale pe care Biserica Catolică trebuie să le urmeze în societatea actuală.

Concluzie

Din cele prezentate mai sus reiese că celebrarea unui sinod diecezan este întotdeauna un eveniment istoric, dar și religios. Un eveniment care implică dinamicitate, rațiune, credință, dar și angajare totală în aplicarea deciziilor.

Între primele sinoade catolice din Moldova și Sinodul diecezan de la Iași există o mare diferență, fie din punctul de vedere al numărului de participanți, fie cât privește temele tratate. Într-adevăr, lumea, fiind în continuă evoluție, determină Biserica să adopte noi măsuri disciplinare pentru ca dogma să poată fi păstrată neatinsă.

Orice sinod este un moment de convertire a unei comunități. Este un mod de a face *correctio fraterna, sine ira et studio*. Astfel, familia Bisericii se reînnoiește din punct de vedere disciplinar și își reîmprospătează cunoștințele teologice, devenind mai puternică în fața atâtor pericole care tind să micșoreze credința membrilor ei. Numai cel care crede în valoarea spirituală a unui sinod poate să beneficieze de avantajele pe care le oferă decretul unui astfel de eveniment religios.

Cunoscând și urmând învățăturile sinoadelor catolice din Moldova, membrii Bisericii locale de Iași vor putea ajunge în siguranță la portul mântuirii veșnice.

⁵⁰ Cf. DIECEZA DE IAȘI, *Cartea sinodală*, Iași, 2005, pp. 13-14.